

ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

ALEXANDRINA CANTACUZINO ȘI MIȘCAREA FEMINISTĂ DIN ANII INTERBELICI

VOL. II

Ediție de documente elaborată de:
ANEMARI MONICA NEGRU

IV. Divorț impusiv al Alexandrinei Cantacuzino - consilier principal în București.....	32
PREFACE Volumul II.....	35
Abrevieri.....	36
LISTA DOCUMENTELOR.....	37
INDICE ALFABETIC.....	38
INDICE TOPO.....	39
LISTA ANEXELOR.....	40

CUPRINS

STUDIU INTRODUCATIV	7
Documente privind activitatea Alexandrinei Gr. Cantacuzino în cadrul organizațiilor:.....	7
I. Uniunea Intelectuală Română	7
II. Gruparea Femeilor Române.....	13
III. Colaborarea cu alte societăți:.....	19
1. Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române	19
2. Solidaritatea.....	22
3. Memorialul Interaliat de la Liège	24
4. Ateneul Popular Bușteni.....	25
5. Țesătoarea.....	27
6. Asociațiile Profesionale ale Femeilor	31
IV. Diverse inițiative ale Alexandrinei Cantacuzino - consilier municipal în București	32
PRÉFACE Volume II.....	35
Abrevieri	65
LISTA DOCUMENTELOR.....	67
INDICE ANTROPO	359
INDICE TOPO.....	370
LISTA ANEXELOR.....	373

STUDIU INTRODUCATIV

Documente privind activitatea Alexandrinei Gr. Cantacuzino în cadrul organizațiilor:

I. Uniunea Intelectuală Română

Despre istoria Uniunii Intelectuale Române (UIR) se cunosc puține amănunte, de aceea informațiile furnizate de documentele păstrate în fondul *familial Cantacuzino* la Arhivele Naționale ale României sunt deosebit de valoroase. În special dosarele 89 și 217, care integrează procesele verbale originale ale ședințelor UIR, de la întemeiere (4 octombrie 1926), până în 1937, constituie izvoarele reprezentative ale istoriei asociației. Pe baza acestor surse arhivistice, am încercat să reconstitui, cronologic, uneori fragmentar, activitățile și evoluția Uniunii Intelectuale Române.

Uniunea Intelectuală Română a fost înființată la 4 octombrie 1926, când s-au reunit în casele principesei Alexandrina Gr. Cantacuzino din Calea Victoriei nr. 224 (vezi *Anexa Nr. 1*), intelectuali de prestigiu. Atunci s-a stabilit la conducerea UIR un *comitet de patronaj*. Președinte de onoare a fost desemnată Regina Maria a României, iar în calitate de membri erau invitați prelați - Patriarhul Miron Cristea, Mitropolitul Suciul al Blajului -, feministe active precum Elena Văcărescu, Adela Xenopol, Calypso Botez, Sabina Cantacuzino, academicienii Vasile Pârvan, vice-președinte al Academiei Române, Ioan Al. Brătescu-Voinești, Ion Nistor, Iacob Negruzzi, finanțistii Mihail Oromolu, guvernatorul Băncii Naționale, Gheorghe Buzdugan, președinte la Curtea de Casație, scriitorii Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, politicienii Nicolae Titulescu, Ministru plenipotențiar, delegat al României la Societatea Națiunilor, P. P. Negulescu, profesor universitar, președintele Camerei ș.a., deci elita intelectuală a României interbelice.

Comitetul de acțiune era format din academicieni și profesori universitari, precum Constantin Rădulescu-Motru, filozof, președintele Academiei Române în anii 1938-1941, Gheorghe Țițeica (agregat la Sorbona), Dragomir Hurmuzescu, directorul Institutului Electro-tehnic, Gheorghe Mironescu, decanul Facultății de Drept din București, senator, Gheorghe Tașcă, profesor universitar, Mircea Djuvara, profesor la Universitatea din București. Din comitet mai făceau parte și Constantin Beldie, redactor la revista *Ideea Europeană*, Constantin Hamangiu, consilier la Curtea de Casație, Alexandru Hodoș, directorul Teatrului Național, deputat, Emil Riegler, scriitor, Alexandrina Gr. Cantacuzino, vice-prezidenta Consiliului Internațional al Femeilor, Calypso Botez, președinta secției feminine la Institutul

Social, principesa Ioana Ghica, Zoe Caribol, Lia Dobrescu, avocat, Nicolae Dianu, directorul presei din Ministerul de Externe – vezi *Anexa nr. 2*.

Biroul era prezidat de Alexandrina Gr. Cantacuzino, iar membrii erau doi secretari generali: Ion Pillat și Emil Riegler și o secretară: Lia Dobrescu. Sediul UIR a fost organizat la casele Alexandrinei Cantacuzino din Calea Victoriei nr. 224, la Casei Femeii din str. Dem. I. Dobrescu, Splaiul Independenței nr. 46, la Fundația Carol I din str. Dem. I. Dobrescu (acum Biblioteca Centrală Universitară).

O asemenea componență intelectuală valoroasă creează imaginea unei societăți moderne, dinamice, creative în anii interbelici. Dar, să nu uităm totuși, că majoritatea acestor membri ai UIR erau bărbați. Raportul net favorabil membrilor bărbați ai societății evidențiază situația femeilor române în epocă, ele fiind ținute la distanță de activitatea intelectuală, dar și începuturile afirmării lor sociale și culturale. De exemplu, în anii '20, femeile erau excluse de la dezbaterile oficiale privind o temă la modă: federalismul european. O grupare exclusiv masculină, în frunte cu filozoful Constantin Rădulescu-Motru, a editat la București, în perioada 1919-1927, revista *Ideea europeană*. În articolele revistei, chiar și Alexandrina Cantacuzino era menționată o singură dată, ca participantă la Federația Uniunilor Intellectuale, asociație pro-europeană, înființată în anii '20 de Karl Anton Rohan¹.

Fondul *familial Cantacuzino* nu păstrează și alte informații cu privire la înființarea și organizarea UIR. Mai aflăm doar unele aspecte privind finanțele societății, care proveneau, probabil, din cotizațiile membrilor și din diferite subvenții, de exemplu în anii 1927, 1929 a obținut asemenea ajutoare de la Ministerele de Interne și de Externe, precum și de la Banca Națională².

UIR a reușit să organizeze anual adunare generală și congres, de asemenea diverse conferințe științifice cu tematică prestabilită, vizite ale unor personalități din străinătate.

Un obiectiv important al UIR era afirmarea pe plan internațional și stabilirea de legături cu asociații similare europene. În acest scop, UIR a organizat călătorii, recepții, conferințe și congrese ale unor scriitori străini în România și ale intelectualilor români în diferite țări, precum și numeroase manifestări științifice și artistice. În ședința UIR din 13 octombrie 1926 s-a hotărât aderarea la Federația Intelectuală Internațională, iar în zilele de 18, 19 și 20 octombrie 1926, Constantin Pillat a participat la congresul Federației Intellectuale Internaționale de la Viena.

O inițiativă prolifică a UIR a fost înființarea secției „Prietenii Muzeelor” („Amicii Muzeelor”), sub conducerea profesorului universitar Alexandru Tzigara-Samurçaș. Astfel, la 19 ianuarie 1927 s-au întrunit, sub auspiciile Uniunii Intellectuale Române, membrii secției „Amicii Muzeelor”, la casele Alexandrinei Cantacuzino din

¹ Alexandru Murad-Mironov, *Diferențe de gen în actisimul românesc proeuropean interbelic*, în cadrul proiectului *Valorificarea identităților culturale în procesele globale, 2007-2013*, POSDRU - <http://www.cultura.postdoc.acad.ro/cursanti/alexandru-murad%20mironov.pdf>

² Arhivele Naționale ale României (ANR), Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (SANIC), fond *familial Cantacuzino*, dosar 89, f. 12 f, manuscris.

Calea Victoriei nr. 224 – vezi *Anexa Nr. 1*, pentru a se constitui într-o asociație, având ca scop propășirea și îmbogățirea muzeelor naționale, dezvoltarea cunoștințelor cu privire la arta românească prin propagandă susținută în străinătate³. Din biroul secției „Amicii Muzeelor” făceau parte: Alexandru Tzigara-Samurcaș - președinte, Zoe Caribol - vice președintă, Ecaterina Cerchez și principele Brâncoveanu - secretari, iar I. Lugoșianu - casier. Secția „Amicii Muzeelor” a aderat la Oficiul Internațional al Muzeelor Cooperăției Intellectuale, a organizat diferite conferințe, de exemplu despre arta icoanelor.

Un alt obiectiv urmărit cu perseverență de UIR și Alexandrina Gr. Cantacuzino a fost rezolvarea problemei minorităților. S-a decis și a se da mandat lui I. Lugoșianu și lui Nicolae Dianu să întemeieze în Ardeal, la Cluj și Sibiu, secții ale Uniunii Intellectuale Române, care să stabilească legături cu intelectualii minoritari. Cu acest scop, delegați ai societății - Alexandrina Gr. Cantacuzino, Alexandru Tzigara-Samurcaș și Emil Riegler - au participat în perioada 20 - 22 octombrie 1927 la congresul de la Heidelberg a Federației Internaționale a Uniunii Intellectuale. Tematica congresului a fost: *Rolul istoriei în conștiința națiunilor*⁴. La congres, Alexandrina Gr. Cantacuzino a luat cuvântul împotriva „ieșirii nedreptățite” a lui Echartd, delegatul Ungariei. Ea a evidențiat rolul istoric al României în apărarea creștinătății, în conservarea tradiției mediteraneene și lipsa de tact a delegatului Ungariei, care, la o întrunire menită a apropia popoarele, pune în discuție chestiuni politice ce nu aveau rost în dezbaterile Uniunii. Totodată, prințesa Cantacuzino a afirmat că nu se puteau stabili relații intelectuale, cât timp cărțile erau foarte scumpe, iar intelectualii din țările cu valută mică nu reușeau să-și procure lucrări străine. Ea cerea ca Federația Uniunilor Intellectuale să intervină pe lângă marile case de editură mondiale, ca acestea să înlesnească vânzarea de cărți și reviste cu un preț mai redus⁵.

Tot în anul 1927, Maria Glogoveanu evidențiază succesul Alexandrinei Cantacuzino la congresul Federației Internaționale a Uniunilor Intellectuale de la Praga. Alexandrina Cantacuzino a rostit discursuri în cadrul lucrărilor Comitetului Economic și al Artelor Populare. Meritele prințesei Cantacuzino au fost apreciate, iar Ministerul Instrucțiunii Publice din Praga i-a oferit crucea ordinului Leul Alb⁶.

La 3 martie 1928 a avut loc prima adunare generală a UIR, cu raportarea realizărilor și problemelor cu care s-a confruntat asociația de la înființare⁷. Totodată s-a decis organizarea anuală a unor conferințe științifice, cu tematică stabilită de către asociație, aceasta fiind o activitate constantă a UIR. Astfel, s-a decis pentru toamna anului 1928 desfășurarea unui ciclu de conferințe cu tema: *Influența*

³ *Ibidem*, dosar 89, f. 10, manuscris; dosar 88, f. 29, manuscris.

⁴ *Ibidem*, dosar 89, f. 13v-14f, manuscris.

⁵ *Ibidem*, f. 16-17, manuscris.

⁶ ANR, SANIC, fond *Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române (SONFR)*, dosar 1239, f. 34, manuscris.

⁷ ANR, SANIC, fond *familial Cantacuzino*, dosar 89, f. 27-28f, manuscris.

Occidentului și Orientului în dezvoltarea culturii române.

În vederea informării și stabilirii de relații intelectuale internaționale, UIR a invitat în România numeroși conferențieri renumiți, precum: Giuseppe Gallavresi, prozator italian, François Zakavec, profesor universitar la Bratislava. În paralel, profesorul dr. Gheorghe Marinescu, trimis la Praga ca delegat al Uniunii, a vorbit, la 16 februarie 1928, despre: *Senilitate și întinerire*⁸. S-a discutat și despre invitația adresată lui Paul Valery pentru o conferință. La 28 septembrie 1928, Paul Leon, directorul general al artelor din Paris a vorbit la Fundația Universitară Carol I despre *Arta decorativă franceză*⁹. De asemenea, Henri Focillon, profesor la Universitatea din Paris, a fost programat cu o conferință la Fundația Carol, la 4 noiembrie 1928, despre: *Occident și Orient. Viitorul umanismului*.

Numeroasele personalități au răspuns invitației Uniunii Intelectuale Române de a conferenția în România, precum: Raoul Allier, decanul Facultății de teologie protestantă de la Paris, contele Hermann Keyserling din Darmstadt, filozof german, Hodac și Zakavec, profesori ai universităților din Cehoslovacia, scriitorul Gallavresi, care a amintit despre legăturile dintre țara noastră și Italia, abatele Zavoral, Paul Leon, Henri Focillon, pedagogul vestit Adolphe Ferrière, Jean Capart, distins egiptolog, principele de Rohan, președintele Federației Uniunii Intelectuale.

La 1 martie 1929, s-a ținut la Casei Femeii, Splaiul Independenței nr. 46, adunarea generală a Uniunii Intelectuale Române și a secției sale „Amicii Muzeelor”, unde s-au analizat activitățile asociației din anul 1928 și diferite inițiative pentru anul 1929¹⁰.

Alexandrina Cantacuzino a prezentat activitatea Uniunii Intelectuale Române și în foruri internaționale, de exemplu la congresul din Barcelona din 16-19 octombrie 1929¹¹, la al VII-lea congres anual al Federației Internaționale a Uniunilor Intelectuale de la Cracovia din 23-25 octombrie 1930 (a participat și Nicolae Iorga, invitat oficial de principele de Rohan, cu comunicarea *Les attitudes fondamentales de l'esprit*)¹².

În anul 1930, UIR a reușit să organizeze conferința *Începutul prieteniei franco-române*, susținută de Gabriel Puaux, ministrul Franței la București, la 23 ianuarie, precum și călătoria profesorului Tașcă la Praga, la 6 aprilie, cu o comunicare: *Necesitatea unei ofensive a politicii păcii prin înțelegeri economice*.

De asemenea, Emil Riegler, un alt membru activ al UIR, a călătorit și a conferențiat la Veneția, Milano și Roma, în perioada 5 aprilie-5 mai 1932. La întoarcere în țară, el a prezentat o dare de seamă, unde a menționat că s-a oprit la Veneția, fiind invitat ca reprezentat al României la congresul internațional de artă modernă. A luat parte la dezbaterile acestui congres și a făcut o excursie pe Brenta

⁸ *Ibidem*, f. 23v.-24, manuscris.

⁹ ANR, SANIC, fond SONFR, dosar 591, f. 50, manuscris.

¹⁰ ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 89, f. 37-40, manuscris.

¹¹ *Ibidem*, dosar 109, f. 27-46.

¹² *Ibidem*, dosar 89, f. 58, manuscris.

și la casa lui Petrarca, legând noi și valoroase amiciții¹³.

În anul 1933, Uniunea Intelectuală Română a continuat organizarea de conferințe științifice prin noi cicluri: *Figuri din trecut* și *Vieți paralele contemporane*, care au dat ocazia evocării unor personalități istorice. Regina Maria a primit să prezideze prima conferință, când profesorul Constantin Rădulescu-Motru a făcut un remarcabil portret al marelui filozof și om de stat *Titu Maiorescu*. Au conferențiat și jurnalista Aida Vrioni, care a vorbit despre *Regina Elisabeta*, în calitate de artistă, profesorul Hurmuzescu despre *Spiru Haret*, Gheorghe Cantacuzino despre *Vasile Pârvan*, Emil Riegler despre *Eminescu*, George Fotino despre *Vasile Alexandri*¹⁴. În ciclul *Vieți paralele contemporane*, Radu Budișteanu a vorbit despre Carp și Clemenceau, Alexandru Rally: Iorga – Masaryk, Mihail Polihroniade: I. Brătianu – Giolitti, Alexandru Tzigara-Samurçaș: Goga – d'Annunzio, Petre Comărnescu: Manu – Mac Donald, Toma Vlădescu: A. C. Cuza – Maurras.

Secția „Amicii Muzeelor” a promovat continuu valorile artei naționale, astfel la 24 mai 1933, la Muzeul National de Artă Populară, Alexandru Tzigara-Samurçaș a susținut o comunicare despre valorile artei românești decorative, ale artei populare. Au luat parte la această manifestație membrii Corpului Diplomatic, un numeros public¹⁵.

Un alt tip de inițiative culturale ale UIR a fost serata literară, de exemplu cea din toamna anului 1933, la care au participat și Regina Maria. Cu acest prilej, actrița Agepsina Eftimiu a recitat versuri traduse în limba franceză de scriitoarele: Mărgărita Miller Verghi, Ecaterina Cerchez, din marii poeți români: Alexandri, Eminescu, Goga, Pillat. UIR a organizat și acțiuni festive și conferințe în vederea omagierii personalităților vieții științifice, literare, artistice, de exemplu, pe prozatorul Brătescu-Voinești (ianuarie 1928), pe maestrului Enescu (11 decembrie 1931), pe doctorul Gheorghe Marinescu (1933), dar și centenarul morții marelui poet german Johann Wolfgang Goethe¹⁶.

În luna februarie 1934, UIR a organizat conferințe cu tema: *Tendențele zilei de astăzi*, care s-au desfășurat la Fundația Carol I. Subiectele au fost tratate în contradictoriu de către membrii Uniunii Intelectuale și cei ai Tinerilor Intelectuali, astfel, Mihail Manoilescu și Mircea Vulcănescu au dezbătut situația socială contemporană, Ion Petrovici și Radu Budișteanu au analizat tendințele politice, Constantin Rădulescu-Motru și Mircea Eliade au definit rolul intelectualismului în stat, iar Emanoil Bucuța și Ion Cantacuzino au vorbit despre generația contemporană din punct de vedere literar și cultural. Aida Vrioni a prezentat referatul: *Generația de astăzi privită de generația de ieri*, iar Mehedinți și Riegler: *Țăranul înfăptuitor*. În fine, a avut loc o a doua serată dată de Uniunea Intelectuală Română, în care Radu Budișteanu și Mircea Vulcănescu, au discutat asupra opiniilor și năzuințelor tinerei

¹³ *Ibidem*, f. 65v-70, manuscris.

¹⁴ *Ibidem*, dosar 183, f. 266-283, manuscris.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 189, f. 20-23, manuscris.

¹⁶ ANR, SANIC, fond SONFR, dosar 597, f. 29.

generații față de situația socială și politică din România¹⁷.

Un alt ciclu de conferințe s-a desfășurat în lunile martie și aprilie ale anului 1934, cu subiectul: *Dorinți pentru România de mâine*, implicând referate despre: spiritualitate, economie, drept, politica externă, politica internă și artă. Aceste conferințe s-au organizat săptămânal în sala Academiei de Înalte Studii Comerciale¹⁸.

Uniunea a editat planul demografic al Basarabiei, cu evidențierea entității sale etnice, care a fost răspândit și în străinătate. Sir Eryk Drumond, fostul secretar general al Societății Națiunilor a scris Alexandrinei Cantacuzino că este opera cea mai prețioasă pentru lămurirea opiniei publice mondiale¹⁹.

În anul 1935, UIR a invitat în România pe conferențiarul turc, E. Mamboury, profesor la Liceul Galata-Saray din Istanbul, care a ținut două conferințe la Fundația Universitară Carol I. Prima conferință a avut loc la 23 martie, profesorul vorbind despre: *Arta turcă*, iar a doua în ziua de 26 martie, când a prezentat evoluția artei în Turcia, vorbind despre arta persană, arabă, bizantină și turcă²⁰.

Pentru iarna anului 1935-1936 s-a decis organizarea unui ciclu de conferințe cu subiectul: *Paradoxele vieții de astăzi*. Conferințele din decembrie 1935 au fost: *Paradoxele spirituale* (Mircea Vulcănescu și Constantin Rădulescu-Motru), *Paradoxele culturale* (Mircea Eliade și Emanoil Bucuța), *Paradoxele vieții sociale* (Petre Comărnescu și Ralea), *Paradoxul vieții politice* (Iunian și Radu Budișteanu), *Paradoxele vieții internaționale* (Corbu Adrian și Grigore Gafencu), *Paradoxele vieții economice* (Gheorghe Tașcă și Lucian Burchi), *Paradoxele vieții financiare* (Constantin Enescu și V. Slăvescu), *Paradoxele vieții juridice* (Petre Viforeanu și I. Micescu sau A. Rădulescu), *Paradoxele vieții artistice* (Aida Vrioni și Alexandru Tzigara-Samurçaș), *Paradoxele educației de astăzi* (Alexandrina Gr. Cantacuzino)²¹. La desemnarea conferențiarilor pentru *Paradoxele vieții spirituale*, Alexandrina Cantacuzino a propus pe senatorul Grigore Gafencu, din partea generației vârstnice, și pe Adrian Corbu, doctor în drept și diplomat al Institutului de Înalte Studii Internaționale de la Paris, reprezentatul tineretului²².

La 29 mai 1936 a avut loc adunarea generală a UIR, iar membrii secției „Amicii Muzeelor” au evidențiat succesul conferințelor lui Leo Van Puyvelde, directorul Muzeelor Regale din Bruxelles, care a prezentat la Fundația Carol I, în ziua de 19 aprilie, comunicarea *L'Art des primitifs flamands*, iar luni, 20 aprilie, *Le genie de Rubens*²³.

În anul 1936, UIR a desfășurat 21 de conferințe, prima în 29 noiembrie 1936, apoi în fiecare duminică dimineața, până la finele lunii mai 1937. Conferințele, având ca temă *Regele Carol I și timpul său*, iar referatele prezentate cuprindeau aspecte din viața de la Curte, atmosfera străzii, a orașelor, a satelor, schițe ale personalităților

¹⁷ ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 187, f. 1-19, manuscris

¹⁸ *Ibidem*, dosar 217, f. 1-4, manuscris.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 14-15, manuscris.

²¹ *Ibidem*, f. 21v-22, manuscris.

²² Adrian C. Corbu, *Paradoxele vieții internaționale*, Cartea Românească, București, 1936.

²³ ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 217, f.33v-36, manuscris.

contemporane, diferite evenimente²⁴.

În anii ce au urmat, problemele UIR s-au înmulțit, astfel, în 1937, prințesa Cantacuzino informa că a primit o adresă de la Corpul II Armată, prin care se interzicea desfășurarea conferințelor Uniunii în sala Fundației Universitare Carol I. Ea a propus să se facă o nouă cerere ministrului Luca și premierului, revendicând sala Dalles. Dacă răspunsul era negativ, atunci ciclul trebuia organizat în salonul principesei Cantacuzino. Președinta a amintit de Secția Amicii Muzeelor, care sub președinția lui Alexandru Tzigara-Samurçaș a propus să se organizeze conferințe asupra artei tradiționale religioase, în muzee și în biserici și în prezența Corpului Diplomatic²⁵. Totuși, UIR a continuat să funcționeze, astfel la 8 decembrie 1937 a organizat adunarea generală, la Casei Femeii, iar la 15 decembrie 1937 s-a desfășurat conferința lui Constantin Ganea despre: *Petre Carp* și la 18 martie, a lui D. V. Barnoschi despre *Cenușereasa României*.

Beneficiind de o conducere intelectuală prestigioasă, numeroasă, diversificată, UIR nu a avut în realitate o activitate de răsunet, pe plan intern sau internațional. Desigur, aceste personalități au evitat să se implice în activitățile organizate de UIR și, în contextul mentalităților epocii, au preferat alte instituții.

În contextul izbucnirii și generalizării celui de-al Doilea Război Mondial, decesul Alexandrinei Cantacuzino în octombrie 1944, a instalării regimului comunist în România, documente despre UIR nu s-au mai păstrat, probabil asociația a încetat să mai funcționeze.

II. Gruparea Femeilor Române

Gruparea Femeilor Române (GFR) s-a înființat la 15 februarie 1929, cu scopul de a lupta pentru emanciparea politică, socială și economică a femeilor, de a le pregăti „pentru a deveni bune cetățence, conștiente de datoriile lor”²⁶. Doctrina organizației susținea ca femeile să nu se înscrie în partidele politice existente, până când nu vor obține drepturile civile și drepturile politice integrale și „de a scoate politica din administrație, politica nu are ce căuta la comună și județ”²⁷. GFR, prin obiectivele și activitățile întreprinse, poate fi considerat primul partid politic al femeilor din România.

Alexandrina Cantacuzino nega ideea că prin GFR ar fi constituit un partid al femeilor, Gruparea având doar rol de educator, îndrumător și susținea doctrina conform căreia femeile trebuie să refuze să intre în partidele politice înainte de a avea drepturi politice depline²⁸. Chiar în *Statutele* GFR se prevedea ca membrele să fie femei române, majore, de diferite clase sociale, etnii și religii, să nu fie înscrise în

²⁴ *Ibidem*, f. 39.

²⁵ *Ibidem*, f. 41.

²⁶ *Idem*, dosar 59, f. 13.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Alexandra Petrescu, *Femeia în imaginarul politic*, Editura Ars Docendi, București, 2008, p. 125.

nici un partid politic²⁹.

Întemeierea GFR are legătură și cu înclinația Alexandrinei Cantacuzino spre extrema dreaptă, spre fascism, orientare demonstrată și prin legăturile ce s-au stabilit între feministele din România și cele din Italia, în contextul unor evenimente, precum Congresul Alianței Internaționale pentru Sufragiul Femeilor, organizat la Roma în 1923. În spiritul feminismului latin, Alexandrina Cantacuzino considera că atribuțiile femeii-mamă impun femeile și în viața politică. Sacrificiul femeilor în timpul Primului Război Mondial sta la baza cetățeniei politice a românelor, iar legea electorală din 1929 a reglementat această situație acordând dreptul de vot văduvelor de război și femeilor decorate pentru servicii excepționale. Influențată de ideologia de dreapta, Alexandrina Cantacuzino a revendicat în 1936, o lege pentru reglementarea activității femeilor de apărare a țării. Ea susținea că femeile trebuiau să înlocuiască bărbații în serviciile auxiliare și astfel numărul combatanților activi urma să se dubleze.

Analiza *Statutului GFR* demonstrează existența unor trăsături autoritare ale Grupării, de exemplu articolul 29, privilegia centrul și decizia sa, Comitetul Central executa programul și statutul, stabilea doctrina și o răspândea în toate filialele, dirija, supraveghea și controla organizațiile regionale, județene și comunale, întărea sau anula hotărârile acestora³⁰. Acest control ierarhic, la nivel regional, județean și comunal a fost caracteristic și structurii Legiunii Arhanghelului Mihail. Comitetul Central organiza propaganda și decidea atitudinea Grupării în alegeri, dirijând acțiunea electorală.

Gruparea avea la bază organizația comunală (sub-filiala), organizația județeană (filiala) și organizația centrală³¹. Organele de conducere ale GFR erau comitetele locale și adunările generale, iar la nivel central Biroul, Comitetul Central, Adunarea generală și Congresul. Comitetul Central era format din 25-30 membre, grupate în diferite comisii: de studii și propagandă, probleme sociale, economice și financiare, culturale, a publicității, politică și electorală³². În București erau alese comitete pe sectoare, fiecare sector având președintă, vicepreședintă, secretară și casieră. Membrele Biroului provizoriu din Capitală erau: Alexandrina Cantacuzino – președintă, Calypso Botez – vicepreședintă, Elena g-ral Stângaciu și Margareta Paximade-Ghelmegeanu – secretare³³. Din GFR au mai făcut parte și Alexandrina Floru (profesoară, vicepreședintă), Ana Filitti (președinta sectorului 4 a GFR), Maria g-ral Anastasiu (secretară generală a GFR), Tereza Bally (profesoară, vicepreședinta

²⁹ *Gruparea Femeilor Române, Statut*, Tipografia de Artă și Editură, București, 1935 în ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 207, f. 2v, dosar 215, f. 2.

³⁰ *Gruparea Femeilor Române, Statut*, Tipografia de Artă și Editură, București, 1935 în ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 207, f. 5.

³¹ *Ibidem*, f. 2v.

³² *Ibidem*, dosar 215, f. 2-5.

³³ Ghizela Cosma, *Femeile și politica în România, Evoluția dreptului de vot în perioada interbelică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 60.

Secției Auxiliare Feminine Române „FIDAC”³⁴, Margareta Hera (vicepreședinta sectorului 4 al GFR)³⁵. Membrele active ale GFR erau obligate să plătească anual minimum 50 lei, iar cele fără mijloace erau scutite³⁶.

Sediul central al GFR era în București, la *Casei Femeii*, inițial pe Splaiul Imprimeriei nr. 6³⁷, ulterior Splaiul Independenței nr. 46, unde aveau loc, în fiecare săptămână întrunirile asociației. În provincie, GFR avea filiale în orașele: Ploiești, Oradea, Cluj, Chișinău, Câmpeni, Brașov, Făgăraș, Zalău, Buzău, Craiova, Calafat, Constanța, ajungând în anul 1938 la 13 filiale³⁸. GFR a urmărit atragerea elitelor rurale și a creat în acest scop, cu diverse dificultăți, organizații comunale-subfiliale, de exemplu în anul 1936 ele ființau în județele Prahova, Buzău, Dolj.

Nu deținem date privind numărul total de membre ale Grupării, doar informații de la unele filiale. De exemplu, în 1931, filiala Buzău raporta un număr de 400-500 de membre³⁹.

Principala publicație care a promovat GFR a fost revista *Graiul femeii. Organ al Casei Femeii și Grupării Femeilor Române*.

GFR poate fi considerată primul partid exclusiv feminin, asociație cu idei inovatoare privind autonomia actului legislativ și un alt statut al femeii. Se dorea ca un grup politic feminin independent de partidele politice, să desfășoare activități proprii în comisiile județene, municipale, să obțină realizări în sfera asistenței sociale și edilitare. GFR a deschis așezăminte de asistență și ocrotire, de educație, de asemenea un Ateneu, cu scopul culturalizării maselor, în comuna Colentina⁴⁰.

Membrele GFR s-au angajat la realizarea unui program care viza șase direcții:

„1) – Educarea civică și socială a femeii prin conferințe și cursuri, în care diferitele chestiuni politice și sociale sunt explicate și dezvoltate.

2) – Studiarea chestiunilor feministe. Să se organizeze un ciclu de conferințe în care să se explice pentru ce femeile au cerut drepturi de vot, și ce au făcut în țările unde li s-au dat aceste drepturi. Să se explice toată mișcarea feministă din lumea întreagă și orice chestiune în legătură cu această mișcare. Să se înființeze câte o bibliotecă feministă.

3) – Casa de sfat a femeilor în care să se adune femeile și să li se dea noțiuni de puericultură, sfaturi cum să îngrijească de sănătatea copiilor și a lor proprie de către o doamnă medic. Să se învețe femeile să-și întrețină gospodăria curat și frumos, să

³⁴ FIDAC - Fédération Interalliés des anciens combattants (Federația Interaliată a foștilor combatanți). În septembrie 1925 a fost fondată Secția Auxiliara Feminină FIDAC (22 organizații din 10 țări aliate). Membre erau femeile care au servit în Forțele Aliate, văduve sau membre a diferite asociații active în război. Auxiliara era non-politică și avea ca obiective pacea mondială, asigurarea drepturilor foștilor militari, a familiilor lor, a văduvelor și orfanilor.

³⁵ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Alexandrina_Cantacuzino

³⁶ *Gruparea Femeilor Române, Statut*, Tipografia de Artă și Editură, București, 1935 în ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 207, f. 2v.

³⁷ ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 59, f. 13.

³⁸ Ghizela Cosma, *Femeile și politica...*, p. 72-73.

³⁹ ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 59, f. 193.

⁴⁰ Ghizela Cosma, *op. cit.*, p. 79.

știe să pregătească o mâncare bună, să li se dea noțiuni de croitorie și lenjerie.

4) – Păstrarea portului național, a cântecelor și a datinilor naționale. La țară să se facă o propagandă în acest sens, înființându-se coruri mixte cu tineretul satului, instituindu-se premii pentru țărăncile care au cel mai frumos costum și cea mai curată gospodărie.

5) – Cultura și educarea poporului prin înființarea la sate și periferiile orașului de atenee populare, unde să se țină conferințe cu caracter educativ și cultural. Înființarea de biblioteci.

6) – Pregătirea și îndrumarea tinerelor fete pentru viață prin conferințe, sfaturi, înființări de ateliere industriale, birouri de plasare, etc.⁴¹

În vederea realizării acestor obiective, membrele GFR au organizat conferințe, cercuri de studii cu tematică urbanistică, administrativă, feministă. Membra GRF, Isabela Sadoveanu, a propus și cursuri de studii pedagogice⁴². În anii interbelici, GFR a organizat diverse activități: prima reuniune publică a asociației, la Fundația Carol I, în ziua de 6 decembrie 1929 (vezi *Anexa Nr. 5*), întruniri ale femeilor din cartierele bucureștene Negru și Verde și ale celor din provincie pentru ieftinirea traiului la 25 ianuarie și 1 februarie 1930. Tot în ianuarie 1930, Alexandrina Cantacuzino a ținut o conferință la Oradea, în sala Primăriei, unde a explicat rolul GFR și a continuat la liceele din Ploiești și Chișinău⁴³. În primăvara anului 1930, ea a organizat cercul de studii administrative și urbanistice, unde au fost invitați la conferințe profesori, oameni politici.

Gruparea a participat la alegerile comunale și județene din 15 martie 1930, cu două candidate în fiecare sector bucureștean, cu un program care propunea autonomia serviciului de asistență a Bucureștiului, înmulțirea maternităților, răspândirea instrucției primare și profesionale, înființarea de locuri de joc pe sectoare, înmulțirea de băi comunale ș.a.⁴⁴ De asemenea, GFR susținea și dreptul femeilor de a participa la alegerile pentru Adunarea Deputaților și Senat, în anumite condiții - studii primare și secundare, funcționare la stat, văduve de război⁴⁵. Singurul succes politic obținut de GFR până în 1933 a fost accesul Alexandrinei Cantacuzino în consiliul Primăriei Bucureștiului. Gruparea a promovat un program electoral, cu obiective privind ieftinirea traiului, asistența socială, igiena publică, educația⁴⁶.

În anii 1932-1933 s-au organizat din nou reuniuni cu obiectivul ieftinirii traiului, iar la ședința din 2 iunie 1932 s-a redactat o moțiune în acest scop. Totodată, în august 1932, GFR a adresat deputaților numeroase cereri, prin care încerca să limiteze criza economică, precum: scăderea diurnelor parlamentarilor și a impozitelor, organizarea desfacerii producției⁴⁷.

⁴¹ ANR, SANIC, fond *familial Alexandrina Cantacuzino*, dosar 254, f. 5-6, manuscris.

⁴² *Ibidem*, dosar 59, f. 14.

⁴³ *Ibidem*, f. 13-14.

⁴⁴ „Universul”, 28 februarie 1930.

⁴⁵ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Alexandrina_Cantacuzino

⁴⁶ Gizela Cosma, *op. cit.*, p. 115, 116.

⁴⁷ ANR, SANIC, fond *familial Cantacuzino*, dosar 157, f. 1-2, manuscris.